

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУСПІЛЬСТВА ВІД ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

LEGAL PROTECTION OF SOCIETY AGAINST MISINFORMATION

Тіماشов В.О., д. ю. н., доцент,
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет

Ніколаєва Л.В., к. ю. н., професор,
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет

Михайличенко В.Г., студент III курсу факультету міжнародної торгівлі і права
Державний торговельно-економічний університет

Стаття присвячена аналізу правового захисту суспільства від шкідливої інформації. Наголошено на важливості інформації в сучасному суспільстві, на тому, як вона впливає на повсякденне життя. Звернено увагу на важливість дотримання якості інформації і на те, до чого призводить відсутність контролю за якістю інформації та складнощях, пов'язаних із боротьбою з дезінформацією.

Показано небезпечність і поширеність цього явища не лише на території нашої держави, а і в глобальному вимірі. Вказано на ту значну роль, яку грають соціальні мережі в процесі поширення дезінформації і пропаганди у всьому світі та на тому, як вони впливають на виборчий процес в демократичних державах.

Проаналізовано вітчизняні законодавчі положення щодо питання шкідливої інформації, наведено думку законодавця щодо цього явища, позитивні і негативні аспекти такого бачення. Наголошено на важливості нормативного закріплення поняття негативної інформації, на факті порушення фундаментального принципу верховенства права і на можливості зловживання таким становищем посадовими особами.

В роботі наведені різноманітні поняття та види шкідливої інформації. Проаналізовано наукові бачення на явище поняття негативної інформації, та її види, охарактеризовано визначальні ознаки даної інформації. Наведені авторські поняття шкідливої інформації, дезінформації та пропаганди. Надані базові ознаки цих понять, методів, та суб'єктів, що використовують ці засоби, виокремлено ті об'єкти, на які посягають ці суб'єкти. Також окреслено ті види шкоди, що спричиняється через вплив шкідливої інформації.

Особливу увагу приділено на важливості якості інформації, що знаходиться в обігу і використовується на території України. Наведено можливі правові механізми дотримання якості інформації, способи попередження поширення соціально-шкідливої інформації. Запропоновано створити відповідний орган з метою боротьби зі шкідливою інформацією на території України і створення нормативних зобов'язань для соціальних мереж по всьому демократичному світу для подолання негативних ефектів суспільно небезпечної інформації. Наголошено і на тому, яку загрозу несе неправильна реалізація і закріплення поняття шкідливої інформації, яку суспільну небезпеку може становити неправильно імплементовані механізми захисту суспільства від негативної інформації і як ці механізми можуть стати інструментами боротьби з політичними опонентами і непокорю громадян з діями посадових осіб.

Запропоновано розпочати суспільний і науковий діалог на тему захисту суспільства від шкідливої інформації з метою виведення можливих варіантів вирішення питання подолання цього негативного явища. Наголошено на важливості цього діалогу для розвитку суспільства і захисту прав та свобод людини, інтересів суспільства.

На основі досліджених матеріалів, винесено відповідні висновки і пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері інформаційної політики.

Ключові слова: інформаційне право, інформаційна політика, шкідлива інформація, види шкідливої інформації, дезінформація, пропаганда, правовий захист, правовий механізм, принцип верховенства права, захист прав і свобод, юридична відповідальність.

The article is dedicated to the analysis of legal protection of society from harmful information. The accent is being made on importance of information in modern society, and how it impacts our everyday life. The attention focused on the importance of maintaining quality of information and the need to check the quality of information and the difficulties associated with combating misinformation.

The danger and prevalence of this phenomenon is shown not only in our country, but also in the global dimension. The significant role that social networks play in the process of spreading misinformation and propaganda around the world and how they affect the electoral process in democracies is pointed out.

The domestic legislative provisions on the issue of harmful information are analyzed, the legislator's opinion on this phenomenon, positive and negative aspects of such vision are given. The importance of normative consolidation of the concept of negative information, the fact of violation of the fundamental principle of the rule of law and the possibility of abusive behavior from officials because of such state of affairs are emphasized.

The paper presents various concepts and types of harmful information. The scientific visions on the phenomenon of the concept of negative information and its types are analyzed, the defining features of this information are characterized. Author's notions of harmful information, misinformation and propaganda are given. The basic features of these concepts, methods, and subjects who use these tools are given, the objects that are encroached upon by these subjects are singled out. It also outlines the types of damage caused by the impact of harmful information.

Particular attention is paid to the importance of the quality of information in circulation and use in Ukraine. Possible legal mechanisms for maintaining the quality of information, ways to prevent the spread of socially harmful information are presented. It is proposed to create an appropriate body to combat harmful information in Ukraine and create regulatory obligations for social networks around the democratic world to overcome the negative effects of socially dangerous information. Emphasis is also placed on the threat posed by incorrect implementation and consolidation of the concept of harmful information, the public danger posed by improperly implemented mechanisms to protect society from negative information and how these mechanisms can become tools to suppress political opponents and disobedience of a populace.

It is proposed to start a public and scientific dialogue on the protection of society from harmful information in order to identify possible solutions to overcome this negative phenomenon. The importance of this dialogue for the development of society and protection of human rights and freedoms, the interests of society is emphasized.

Based on the researched materials, the relevant conclusions and proposals for improving the legislation of Ukraine in the field of information policy were made.

Key words: information law, information policy, harmful information, types of harmful information, misinformation, propaganda, legal protection, legal mechanism, principle of rule of law, protection of rights and freedoms, legal responsibility.

Постановка проблеми. Надзвичайно важливим постає питання про те, яку інформацію отримує суспільство щодня, як можна обмежити суспільство від шкідливої інформації та як це можливо закріпити на законодавчому рівні без значного обмеження гарантованих Конституцією, законами України і міжнародними договорами прав на інформацію, свободу думки і слова. В сучасному, глобалізованому світі все більшу роль відіграє якість інформації, яку отримує суспільство. Ступінь інформованості суспільства з приводу тих чи інших питань впливає на широке коло питань: від того, що варто і не варто купувати в магазині і, закінчуючи тим, за кого голосувати на виборах.

Зважаючи на це, постає питання про визначення основоположних характеристик цього деструктивного і негативного для розвитку суспільних відносин явища. Важливість такого закріплення викликана не лише фактом суспільної небезпеки від дезінформації, а і через те, що це відповідатиме одній із складових принципу верховенства права – законності. Надаючи чітку правову характеристику соціально-шкідливій інформації, держава визнає вагомість такої інформації і особливо те, які значні негативні наслідки несе це явище.

Також, вже не перший рік виникає занепокоєння і тривога через зростаючий рівень дезінформації, пропаганди та інших видів шкідливої інформації, загрозу цих явищ та можливі варіанти попередження і боротьби з ними. При цьому, варто зосередити увагу і зусилля саме на попередженні цих деструктивних явищ. Оскільки наслідки для охоронюваних законом правовідносин від негативної інформації надзвичайно великі і кількість ресурсів, необхідних для подолання цих наслідків, переважає ті, що могли бути витрачені на стадії попередження.

Постає питання виокремлення різноманітних видів шкідливої інформації, законодавчого закріплення такого поділу, з метою ефективного регулювання правовідносин у сфері інформаційного та інших галузей права. Такий поділ значно підвищить ступінь захисту охоронюваних законом правовідносин.

Також важливим є створення ефективного правового механізму відокремлення шкідливої інформації від нешкідливої, дезінформації від оціночного судження, тези пропаганди від гідного аргументу тощо. Такий правовий механізм має працювати з тим надзвичайним масивом інформації, який щодня циркулює по всіх можливих каналах інформації без значного сповільнення обміну інформацією та без обмеження права на інформацію. При цьому такий механізм має бути політично нейтральним і таким, що не буде майданчиком для просування чи навпаки, замовчування «непотрібної» для чинної влади інформації, а буде діяти винятково в інтересах суспільства.

Однак для знаходження такого балансу між правами і обмеженнями і для створення належного правового механізму необхідний значний суспільний і науковий діалог на цю тему. Також, після реалізації тих чи інших заходів щодо запобігання явищу шкідливої інформації на практиці, має бути проведено ґрунтовний аналіз практичного застосування цих заходів і, у разі необхідності, їх корегування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Дослідженням питання шкідливої інформації у своїх наукових працях займалися такі науковці – І. Л. Бачило, С. Л. Гнатюк, Ів-Марі Дубле, З. В. Кузнецова, А. В. Левченко, О. О. Лисенко, О. В. Міндалеев, О. В. Олішевський, М. Пілат, та інші.

Аналіз та дослідження наукової літератури свідчить про те, що тематика шкідливої інформації часто розглядається через призму інших тематик, наприклад, через педагогічні чи політичні. Дослідженню малою поняття шкідливої інформації присвячено дуже мало робіт, що

свідчить про малу увагу наукового товариства до даної теми, попри її важливість.

Таким чином, необхідність детального дослідження і розроблення теоретичних питань та практичних рекомендацій щодо реалізації єдиного підходу щодо боротьби з шкідливою інформацією обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою наукового дослідження є вивчення вітчизняного законодавства і наукової літератури у сфері інформаційного права, виведення єдиного поняття шкідливої інформації і способів боротьби з цим явищем.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 ЗУ Про інформацію, інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1]. В цьому ж законі визначені підстави і випадки обмеження права на інформацію, а саме в ч. 2 ст. 6 право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1]. В цьому положенні закладено основоположний принцип правової держави, а саме законність. Цей принцип є визначальним і таким, що охороняє право людини в Україні на інформацію від свавільного обмеження цього права.

З одного боку такий принцип є фундаментом для демократичної і функціонуючої держави. Наявність таких обмежень не дає можливість обмежувати доступ до тієї інформації, що може негативно вплинути на того чи іншого політика. Також для функціонування такої моделі держави необхідне проінформоване і свідоме суспільство. Таке суспільство має вимагати від відповідних політиків і посадових осіб приймання тих рішень, які від цієї особи очікують, внаслідок обіцянок, даних під час виборчої кампанії чи внаслідок обов'язків на займаній посаді. Проінформованість як раз і гарантується плюралізмом думок і джерел інформації, які можуть вільно надавати всю необхідну інформацію, надаючи різні погляди на ту чи іншу ситуацію. Свідоме суспільство означає таке суспільство, яке зможе адекватно і раціонально сприймати ту чи іншу інформацію, правильно її аналізувати і виносити для себе і оточуючих відповідні, правильні висновки.

Проте, зважаючи на ту величезну кількість інформації, яка щодня циркулює по соціальних мережах, можна дійти висновку, що обов'язкове законодавче обмеження шкідливої інформації ніяк не відповідає сучасним умовам. Таке повільне і малоефективне обмеження призводить до надмірної кількості дезінформації, що не дозволяє більшості суспільства адекватно сприймати реальність. Це можна було побачити по кількості фейків щодо вакцинації [2] та відсотку вакцинованих в Україні [3]. При цьому, для того, щоб надати повну і таку, що підкріплену фактами відповідь, необхідно витратити від декількох годин до декількох днів, в залежності від важкості теми. Однак для того, щоб створити нову шкідливу інформацію, необхідно значно менше часу і зусиль.

При цьому, проблема з дезінформацією характерна не лише для України, а і для всього розвинутого демократичного світу, зокрема для ЄС і США. Про це говорить в доповіді Ів-Марі Дубле, де вказано, що Фейсбук (соціальна мережа, якою активно користуються понад 1,5 млрд осіб на місяць) створив цільову парадигму, що дозволяє політичним партіям під час виборчих кампаній мати доступ до понад 162 мільйонів користувачів у США та індивідуально вибирати їх відповідно до їхнього віку, статі, виборчого округу й інтересів. Зокрема, наголошено, що цифрові медіа використовують алгоритмічні процеси

для вибирання як клієнтів, так і виборців. Облікові записи ботів використовують для впливу на політичний дискурс. Через них роблять твіти та ретвіти з лайками й підписниками, аби охопити широку аудиторію, але такі лайки та підписники часто є штучними. Навіть більше, недавнє дослідження Массачусетського технологічного інституту показало, що фальшиві новини поширюються швидше, ніж реальні. Згідно з цим дослідженням у фальшивих новин на 70 % більше шансів на ретвіт, ніж у правдивих історій, а правдивим історіям потрібно приблизно в шість разів більше часу порівняно з фальшивими новинами, аби бути побаченими хоча б 1500 особами [4, ст. 6].

Зважаючи на це, варто визначити поняття шкідливої інформації, основні ознаки, що є характерними для шкідливої інформації і виокремити визначальні ознаки окремих видів даного поняття. Варто зазначити, що в цій роботі будуть використовуватися терміни шкідлива інформація, негативна інформація, соціально-шкідлива і негативна інформація і ми вкладаємо в них однаковий смисл.

На жаль, у вітчизняному законодавстві відсутнє поняття шкідливої інформації чи інших аналогів цього поняття (негативна, соціально-шкідлива, небезпечна тощо). Можна звернутися до Указу Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки», де через поняття інформаційної безпеки частково розкривається бачення законодавця на поняття шкідливої інформації. Інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [5]. Серед основних загроз та викликів інформаційній безпеці зазначається: збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній, інформаційна політика Російської Федерації, соціальні мережі як суб'єкти впливу в інформаційному просторі і недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій.

Зрозуміло, що основну увагу в цьому документі приділено саме інформаційній політиці Російської Федерації, як держави-агресорові. Деструктивна діяльність цієї держави призвела до відкритої війни між Російською Федерацією і Україною, не лише через цілеспрямовані пропагандистські кампанії на території нашої держави, держав ЄС і США, а і через фінансування лобістів проросійських інтересів у цих державах та інші дії. Проте не треба забувати і про можливість застосування такої правової невизначеності нашими посадовими особами в майбутньому. Оскільки, відсутність законодавчого закріплення такого поняття є порушенням принципу правової визначеності, що в свою чергу може призвести до зловживання таким положенням. Оскільки користуючись розпливчатим терміном «негативні інформаційні впливи» можна заборонити будь-які «незручні» для чинної влади засоби масової інформації чи інші джерела інформації.

Також, без чіткого розуміння того, яка інформація є шкідливою і такою, що завдає шкоду національним інтересам, можуть виникати кримінальні правопорушення, які могли бути легко уникнуті. Таке розуміння критеріїв, які дають можливість особі відокремити неправомірну поведінку від правомірної, розуміння юридичних наслідків

і передбачуваність цих критеріїв і наслідків дають змогу прогнозувати і планувати свої дії. Звичайно, більшість інформації поширюється користувачами без умислу заподіяння шкоди національній безпеці чи просто помилково. Однак, на нашу думку, коли є можливість уникнути вчинення кримінального правопорушення, особливо такого, що завдає значної шкоди суспільству, необхідно вжити всіх можливих заходів для попередження цього кримінального правопорушення.

Необхідно шукати визначення шкідливої інформації в науковій літературі. За визначенням О. В. Олішевського, соціально-шкідливою інформацією є будь-які символи, образи, відомості та/або дані, здатні шляхом психологічного впливу завдати шкоди законним правам, свободам та інтересам людини, суспільства чи держави [6, ст. 398].

О. О. Лисенко визначає шкідливу інформацію як інформацію, що посягає на життєво важливі інтереси особи, суспільства і держави, характер і ступінь суспільної небезпеки дії якої обумовлюють необхідність ухвалення державою таких заходів, які б забезпечували належний правовий захист від втрат, що завдаються цим суб'єктам у результаті її розповсюдження. До цього поняття вона додає і ряд ознак, а саме: розповсюдження (надання) помилкової (неповної, спотвореної) інформації або ж правдивої, але невігідної інформації, що приховується або інтерпретується об'єктом; загроза спричинення (спричинення) шкоди життю, здоров'ю, іншим інтересам; легкість для сприйняття; приховування шкідливого спрямування; інформаційно-психологічна дія (з метою стимулювання певного типу поведінки) тощо [7, ст. 9]. Однак в цьому визначенні інформація визначається через інформацію. Також, не додає конкретики теза про «необхідність ухвалення державою таких заходів, які б забезпечували належний правовий захист».

А. О. Левченко розкриває шкідливу інформацію як сукупність відомостей або даних, зміст яких посягає на встановлені у суспільстві цінності і розповсюдження яких може завдати шкоди особі, державі або суспільству [8, ст. 368].

Також, можна згадати і ті види шкідливої інформації, які надаються цими та іншими вченими. О. О. Лисенко пропонує об'єднати шкідливу інформацію в п'ять груп:

1. Інформація, що посягає на честь, гідність і ділову репутацію.
2. Неналежна реклама.
3. Інформація, що негативно впливає на суспільну мораль.
4. Інформація, що породжує дискримінацію прав і законних інтересів особи.
5. Інформація, що здійснює неусвідомлену негативну дію на здоров'я людей [7, ст. 10].

А. О. Левченко замість інформації, що негативно впливає на суспільну мораль, зазначає непристойну інформацію або порнографію [8, ст. 368].

О. В. Міндалєєв окрім вищезазначених надає і такі:

1. Неправдива інформація (або неповна, неточна, недостовірна тощо).
2. Інформація про обмежені в обороті шкідливі для здоров'я товари і послуги, переваги їх використання.
3. Інформація, що завдає шкоду здоровому розвитку дітей [8, ст. 368].

На нашу думку, типологія, запропонована О. В. Міндалєєвим не надає додаткових груп інформації, оскільки, неправдива інформація це одна із характеристик шкідливої інформації, яка характерна для всіх видів небезпечної інформації. Щодо інформації про обмежені в обороті шкідливі для здоров'я товари і послуги, переваги їх використання і інформації, що завдає шкоду здоровому розвитку дітей, то їх можна віднести до вже існуючих груп, зокрема до інформації, що здійснює неусвідомлену негативну дію на здоров'я чи до неналежної реклами.

М. Пілат також додає ще такі види шкідливої інформації:

- інформація, що може спровокувати соціальну, расову, національну чи релігійну ненависть та ворожнечу;
- заклики до війни;
- пропаганда ненависті, ворожнечі через зневагу чи перевагу [8, ст. 368].

На нашу думку, шкідливою інформацією є такі дані, знаки, символи, що через свою помилковість, спотвореність, неповноту, перекрученість та інші маніпуляції, які спричинені свідомими чи несвідомими діями відповідних суб'єктів, завдають шкоду охоронюваним правам і свободам людини, призводять до значних економічних, соціальних, політичних чи інших втрат суспільства, людини і держави. Таким чином, можна виокремити такі основоположні ознаки: це дані, знаки, символи, що містять певну інформацію; ця інформація є помилковою, спотвореною, неповною, перекрученою тощо; вона стала такою через свідомі чи несвідомі дії певних суб'єктів (журналістів, кураторів бото-ферм, пересічних користувачів соціальних мереж тощо); така інформація завдає шкоду охоронюваному законом правочину. Варто відзначити, що такі ознаки як легкість до сприйняття і інформаційно-психологічна дія (з метою стимулювання певного типу поведінки), що були названі О. О. Лисенко, не є характерними для всіх видів шкідливої інформації, оскільки часто шкідливу інформацію можуть використовувати не стільки з метою надання неправдивої чи неповної інформації чи з метою спонукати вчинити чи не вчинити певні дії, а з метою заплутати споживачів інформації і таким чином відбити всякий інтерес до певної теми (наприклад, внутрішня інформаційна політика Російської Федерації, де основною метою війни з Україною називали «денацифікацію», а зараз про це навіть і не згадується, замість чого називаються інші причини).

При цьому, під соціальними втратами ми розуміємо такі втрати, що пов'язані з нанесенням збитків здоров'ю і життю людини; під політичними втратами ми розуміємо такі втрати, що призвели до погіршення політичної ситуації в державі, наприклад, внаслідок обрання на виборні посади популістів чи демагогів чи через інші демократичні процедури.

Також, варто надати визначення певним термінам, що не мають правового закріплення у вітчизняному законодавстві, а саме:

- Дезінформація – це цілеспрямована, умисна діяльність з метою надати завідомо хибну інформацію про певні події чи речі. Або, за визначенням Рене Діреста, це навмисна спроба змусити людей повірити в ті речі, які є неточними. До дезінформації належить сфабрикована, змішана з фактами та реальними подіями інформація, яка суттєво відрізняється від будь-яких схожих на новини даних, а також це автоматизовані облікові записи, які використовують для функціонування мереж прихильників фейкових новин, зрежисовані відео чи цільова реклама. Таку техніку використовує одна група, щоб таргетувати іншу групу (здійснити на неї вплив, скеровуючи її у потрібному напрямку) та ввести в оману читачів [4, ст. 5]. При цьому, зараз популярним став термін фейкові новини і деякі вчені ставлять ці два поняття в один ряд чи взагалі отожднюють, що є неправильним, оскільки, цей термін став доволі активно використовуватися політиками та їх прихильниками для того, щоб спростувати чи нівелювати ту неприйнятну чи неприємну інформацію. Через це, даний термін не може бути адекватно використаний для даного дослідження і ми будемо використовувати термін дезінформація.

- Пропаганда – це цілеспрямована інформаційна кампанія, направлена на широке коло осіб для поширення чи/або нав'язування певних поглядів з метою впливу на суспільну думку з певного питання. Така інформація має

бути легкою для сприйняття (зрозумілі гасла, яркі плакати тощо) і часто, але не завжди, з ідеологічною спрямованістю. Варто відзначити, що пропаганда часто виражається через публічні заклики, але не всі публічні заклики є пропагандою, оскільки публічні заклики є одним із засобів поширення пропаганди. Також, необхідно наголосити, що не вся пропаганда може носити негативний характер, наприклад, пропаганда здорового способу життя чи пропаганда науки поширюють позитивні і корисні для людини і суспільства якості. Негативного характеру пропаганда набуває тоді, коли через неї намагаються поширити деструктивні, часто ідеологічно забарвлені ідеї і також, якщо в ній присутні такі методи: перехід на особистості, апелювання до авторитету, страху, народу, багатократне повторення, заклик щодо приєднання до маси, культ особи, демонізація ворога, дезінформування, навішування ярликів тощо [9].

Однак, неможливо побороти чи хоча би зменшити вплив шкідливої інформації лише за допомогою надання правового визначення поняття шкідливої інформації. Для цього необхідно передбачити певні правові механізми для боротьби з цим явищем, а саме: створення відповідного органу, що буде відповідати за «фільтрацію» тієї інформації, яка споживається на території України або надання вже існуючим органам таких повноважень; створення правових зобов'язань для соціальних мереж, щоб вони самі перевіряли ту інформацію, що знаходиться на їх платформах.

Необхідно проаналізувати повноваження вже існуючого органу, який опікується питаннями інформаційної безпеки в Україні – Міністерство інформаційної політики України. В Положенні про Міністерство інформаційної політики України прямо не передбачені повноваження щодо «фільтрації» інформації, що знаходиться в обігу на території України однак є суміжні повноваження, а саме (пп. 5, 6, 11, 12, 16, 17, 23-2, 23-4):

5) здійснює нормативно-правове регулювання у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів;

6) бере участь у формуванні державної інформаційної політики;

11) розробляє плани заходів щодо сприяння незалежності засобів масової інформації, захисту прав журналістів та споживачів інформаційної продукції;

12) організовує проведення досліджень впливу результатів діяльності засобів масової інформації на суспільну свідомість;

16) розробляє та вносить на розгляд Кабінету Міністрів України програмні документи у сфері захисту інформаційного простору України від зовнішнього інформаційного впливу;

17) сприяє дотриманню в Україні свободи слова;

23-2) сприяє популяризації та формуванню позитивного іміджу України у світових інформаційних ресурсах та національних інформаційних ресурсах іноземних держав з метою захисту її політичних, економічних та соціально-культурних інтересів, зміцнення національної безпеки і відновлення територіальної цілісності України;

23-4) забезпечує організацію та проведення інформаційних, комунікаційних кампаній, публічних заходів з метою інформування населення про реформи, що проводяться Кабінетом Міністрів України та іншими державними органами, а також спрямованих на підтримку національно-патріотичного виховання, популяризацію здорового способу життя, фізичної культури і спорту, розвитку особистості, підвищення рівня правової культури населення, зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та взаємодії з громадськістю тощо [10].

Дивлячись на ці повноваження і на практичну діяльність цього міністерства, можна дійти висновку, що цей орган доволі ефективно виконує поставлені задачі. Однак, на нашу думку, неможливо надати цьому органу повноваження щодо перевірки суспільно-значимої інформації з таких причин:

це – центральний орган виконавчої влади, а отже перевірка на правдивість заяв, наприклад, народних депутатів може бути розглянута як посягання на незалежність законодавчої гілки влади, через що відповідні перевірки не матимуть вагомого значення і можуть бути скасовані в судовому порядку;

це орган, який формується відповідно до Положення про Міністерство інформаційної політики і Закону України Про Кабінет Міністрів України, де надані такі вимоги до членів Кабінету Міністрів України: членами Кабінету Міністрів України можуть бути громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови. Не може бути призначена на посаду члена Кабінету Міністрів України особа, яка має судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, або особа, яка має заборгованість зі сплати аліментів (ч. 1 ст. 7 Закону) [11]. Зважаючи на вагомість перевірки на правдивість і на політичну забарвленість міністерських призначень, то у тих, чий заяву перевірятимуть на правдивість, можуть виникнути питання про об'єктивність викладених висновків у доповіді в результаті перевірки. Звичайно, можна надати цьому міністерству повноваження проводити цю перевірку з необов'язковими юридичними наслідками для того, чий заяву перевірятимуться. Проте постає питання про важливість і доречність такої перевірки.

Якщо буде створено новий орган, то він буде мати можливість перевіряти на правдивість і достовірність будь-яку інформацію, що циркулює на території України. З одного боку, це має бути надзвичайно великий орган, зважаючи на той значний масив інформації. Навіть надавши значну кількість бюджетних коштів і найнявши багатьох спеціалістів у сфері інформаційної політики, такий орган просто фізично не зможе впоратися з поставленою задачею. Тому, ми пропонуємо обмежити діяльність цього органу винятково до питань, що стосуються лише української політики чи інших аспектів вітчизняного інформаційного поля. Тобто, даний орган буде перевіряти на правдивість і достовірність заяви, виступи та іншу діяльність українських політиків, лідерів думок, журналістів тощо. Перевірка на правдивість і достовірність заяв і виступів іноземних діячів буде застосовуватися лише у випадку, якщо ці заяви напряму стосуються національних інтересів України. За результатами перевірки буде надаватися висновок, щодо того, чи є те чи інше твердження правдивим, чи ні. Якщо твердження є неправдивим, то ця особа може притягатися до відповідальності, якщо будуть повторні порушення, навіть до кримінальної відповідальності. Це викликано тим, що лідери думок і політики мають значний вплив на суспільну думку, тим самим державою має надаватися додаткова увага тому, що ці суб'єкти кажуть і пишуть. Важливо зазначити, що такий висновок не є остаточним і може бути оскарженим у Верховному Суді.

Необхідно наголосити і на тому, що даний орган ні в якому разі не має стати майданчиком для просування інтересів чинної влади, а лише таким органом, що буде перевіряти на правдивість інформацію, що має особливе значення. Ця перевірка не повинна обмежувати свободу слова, пригнічувати альтернативні думки щодо певних питань чи ставати таким собі інструментом інквізиції. Мають бути вироблені чіткі критерії, які будуть відокремлювати дезінформацію від окремої думки, пропаганду від здорової критики тощо.

Також, виникає питання щодо довіри до цього органу і тих, хто буде проводити ці перевірки, оскільки, ці особи матимуть значний вплив на політичне життя нашої держави. Тому, на нашу думку, до них мають висуватися такі вимоги, а саме: політична нейтральність (наприклад, журналіст, що не був помічений (після відповідної перевірки) у тому, що висловлював заяви на користь якоїсь політичної партії), вища освіта, стаж роботи у сфері права, журналістики або політології або інших, пов'язаних з інформаційною діяльністю сферах, не менш як 10 років. Окрім цих, необхідно висувати і вимоги, що визначені в ст. 7 Закону України Про Кабінет Міністрів України [11]. Після проходження конкурсу і всіх необхідних перевірок (наприклад тих, що передбачені Законом України Про запобігання корупції [12]) набирається комісія і відповідні департаменти (правовий, журналістський, політологічний тощо), які будуть виконувати вищезазначені задачі. Також, ті хто займатимуть керівні посади в цьому органі, повинні знаходитися на цій посаді протягом значного проміжку часу, може навіть довічно, що забезпечить їх неупередженість і нейтральність.

Можна передбачити можливість того, коли така перевірка буде проводитися, оскільки немає сенсу перевіряти кожну заяву кожної публічної особи в Україні. Наприклад, за заявою народних депутатів, Президента України чи за власної ініціативи цього органу.

Щодо створення правових зобов'язань для соціальних мереж, щоб вони самі перевіряли ту інформацію, що знаходиться на їх платформах, то таке зобов'язання має бути впроваджене не лише в Україні, а і в усіх демократичних державах. Тобто, після досягнення певної кількості лайків, переглядів, репостів, тощо, такий пост чи відео мають бути автоматично перевірені цими самими платформами. Після перевірки платформа зазначає, чи є цей пост чи відео правдивими чи ні, після чого робить відповідну позначку або видаляє цей пост чи відео в окремих випадках. Така перевірка дозволить попередити поширення брехливих і перекручених постів чи відео, що в свою чергу збереже ресурси і попередить порушення прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, ратифікованих Верховною Радою України.

Висновки. Інформація зараз має надзвичайну вагу в сучасному суспільстві. Багато побутових і життєво важливих рішень приймається базуючись на тому, якою інформацією ми керуємося.

Зважаючи на це, держава має надавати особливу увагу тому, яка інформація є шкідливою, які її складові аспекти, визначні риси та вплив на охоронювані законом права і свободи людини. Правове закріплення поняття небезпечної інформації буде відповідати принципу верховенства права, що вимагає прогнозованість, чіткість і стабільність правових норм. Така зрозумілість надає можливість всім учасникам правовідносин прогнозувати наслідки своїх діянь і бути впевненими у своїх очікуваннях.

Проте одного лише закріплення поняття шкідливої інформації не достатньо для того, щоб хоча б якось боротись з цим явищем. Необхідно створити чи надати існуючому органу можливість щодо перевірки інформації, що споживається на території України. При цьому, під цю перевірку має підпадати не вся інформація, а лише та, що має значний суспільний інтерес і вплив. Окрім цього, пропонується зобов'язати соціальні мережі самим перевіряти ту інформацію, що публікується на їх платформах.

Варто зазначити, що всі ці заходи не повинні обмежувати свободу думки і слова, не ставати інструментом для обмеження плюралізму думок. Тому, ми закликаємо до того, щоб якомога більше науковців і пересічних громадян брали участь в цій дискусії, надавали свої думки і аргументи щодо цього питання, способи вирішення проблемних аспектів задля вироблення єдиного підходу для вирішення цього питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року. № 2657-XII. Офіційний портал Верховної Ради України. Режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Найпоширеніші фейки про вакцинацію від COVID-19. 13 липня 2021 року. Офіційний портал Міністерства охорони здоров'я України. Режим доступу. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/najposhirenishi-fejki-pro-vakcinaciju-vid-covid-19>
3. Вакцинація від коронавірусу в Україні. 26 квітня 2022 року. Мінфін. Режим доступу. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/najposhirenishi-fejki-pro-vakcinaciju-vid-covid-19>
4. Ів-Марі Дубле. Дезінформація та виборчі кампанії. Рада Європи. 2020. Страсбург, Франція. Ст. 36. Режим доступу. URL: <https://rm.coe.int/disinformation-and-electoral-campaigns-ukrainian-version-/16809fa920>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». Указ Президента України від 28 грудня 2021 року. № 685/2021. Офіційний портал Верховної Ради України. Режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
6. Олішевський О. В. Поняття соціально-шкідливої інформації. *Форум права*. 2014. № 1. С. 395–399. Режим доступу. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/637/ponyattya_social_no_shkidlivoyi_informaciyi.pdf?sequence=2&isAllowed=y
7. Лисенко О. О. Правовий захист суспільства від шкідливої інформації. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків. 2011. Ст. 20. Режим доступу. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2431/aref_Lysenko%20OO_2011.pdf?sequence=2&isAllowed=y
8. Левченко А. О. «Поняття шкідливої інформації в галузі реклами через призму захисту прав дітей». *Часопис Київського університету права*. 2016. С. 367–370. Режим доступу. URL: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:ws27WGbtr-UJ:scholar.google.com/+шкідлива+інформація+наукові+статті&hl=uk&as_sdt=0,5&as_vis=1
9. Edward Filene. Propaganda Techniques. Propaganda. 2009. Режим доступу. URL: <https://web.archive.org/web/20090302183551/http://mason.gmu.edu/~amcdonal/Propaganda%20Techniques.html>
10. Положення про Міністерство інформаційної політики України. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 2. Офіційний портал Верховної Ради України. Режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-п#Text>
11. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від ютого 2014 року. № 794-VII. Офіційний портал Верховної Ради України. Режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
12. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року. № 1700-VII. Офіційний портал Верховної Ради України. Режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>